Posudek oponenta habilitační práce JUDr. Filipa Melzera, LL.M., Ph.D.

Fakulta	Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Habilitační obor	Občanské právo
Uchazeč	JUDr. Filipa Melzer, LL.M., Ph.D.
Pracoviště	Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta
Habilitační práce	Právní jednání podle nového občanského zákoníku
Oponent	doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.
Pracoviště	Masarykova Univerzita, Právnická fakulta

Posuzované dílo je systematicky rozčleněno do pěti větších kapitol. Autor nejprve vymezuje pojem právního jednání a rozebírá jej v širším kontextu soukromého práva (mj. řeší otázku rozporu mezi faktickým jednáním a výslovným projevem. Právní jednání přitom analyzuje se zohledněním doktríny příbuzných právních řádů (SRN, Rakousko, Švýcarsko), což odůvodňuje shodným teleologickým základem právního jednání v těchto zemích. Pojem právního autor dovozuje z poměřování právních principů (autonomie vůle a princip ochrany právní jistoty, resp. ochrany poctivosti).

V části druhé se autor zabývá obsahem právního jednání - zkoumá především základní limity autonomie vůle, podmínky jako předpoklady právního jednání (v užším i širším pojetí) a doložení času. Reaguje mj. na zúžení pojmu dobrých mravů vyvolané pojetím veřejného pořádku.

Třetí část je věnována výkladu právního jednání, kde se Filip Melzer novátorsky zaměřuje mj. na tzv. doplňování smlouvy a jeho předpoklady. Klade důraz na výkladový cíl při výkladu právního jednání, který je pro interpretaci klíčový. Rozebírá oblasti, které obvykle bývají mimo předmět zájmu – srov. např. kapitolu věnovanou výkladu podle zvyklostí (str. 207 an.). Autor znovu zdůrazňuje (čímž navazuje i na své předchozí publikace), že každé právní jednání

vyžaduje výklad, až výkladem můžeme zjistit, zda objektivní význam projeveného představuje i relevantní obsah projevu vůle.

Předmětem autorova zájmu se následně v části čtvrté stala forma právního jednání, kde autor nepomíjí prakticky vysoce relevantní otázky (mj. zrušení a změna ujednání o formě, str. 338, dopady nedostatku formy, str. 330an.).

Poslední kapitolu uzavírá rozbor otázky neplatnosti právního jednání, kde autor podává podrobnou analýzu jednotlivých důvodů neplatnosti a jejich následky; spis pak uzavírá pasáž věnovaná náhradě škody způsobené neplatností. Autor přitom v ucelenějším pojednání navazuje na své předchozí publikace, které byly přínosem pro civilistickou doktrínu ještě před účinností OZ.

Z naznačené struktury je patrné, jak velký úkol si autor vytýčil - jeho snahou je podat ucelené komplexní pojednání o právním jednání v občanském zákoníku. Tomu odpovídá i rozsah práce, který překračuje obvyklý standard tohoto druhu prací. Odpovídají tomu i očividné obtíže, které měl autor s formulací „závěru" (str. 393-394).

Netradičně působí skutečnost, že monografie není výsledkem autorova samostatného úsilí, neboť dvě drobnější pasáže vznikly ve spoluautorství. Autor na to ovšem korektně a explicitně upozorňuje (str. 19). S ohledem na značný rozsah zbývajícího textu, resp. poměr autorských podílů, lze tuto skutečnost akceptovat bez jakýchkoliv výhrad.

Stejně tak nepovažuji za nedostatek (naopak!), pokud část díla byla publikována ve formě komentáře k občanskému zákoníku v nakladatelství Leges. Obsah komentářů Leges tvoří – mj. zejména právě díky Melzerovým pasážím – původní vědecká díla napravující reputaci „komentářů", kterých jsme byli svědky v minulosti (a u kterých byl často text zákona delší než připojené banální poznámky přepsané z důvodové zprávy).

Předložená práce tím současně představuje čtenářsky komfortnější ucelenější studii věnovanou právnímu jednání, v níž autor své názory dále doplňuje a rozvíjí. Za velký přínos posuzované publikace považuji konfrontaci s poznatky z německé, rakouské a švýcarské

doktríny (Flume, Busche, Bydlinsky, Gschnitzer, Kramer a další) a jejich citlivý a kritický přenos do českého kontextu. Autor přitom neměl lehkou pozici. Přetržka kontaktu s prostředím, které bylo tradiční inspirací a výzvou české teorii, se projevuje již na právnickém pojmosloví. Dílo tak bude inspirací také, co se týče terminologie (srov. např. potíže, které máme s překladem *Treu und Glauben*).

Poznatky z nauky německy hovořících zemí nejsou přitom prezentovány samoúčelně či manýristicky a autor je důsledně dává do kontextu s aktuální českou úpravou (v první části srov. např. analýzu konkludentního jednání na str. 65 an., zejména zásada *protestatio facto contrario non valet)* či alespoň jimi závěry podle českého práva alternativně doplňuje (obvykle tuto úlohu plní Busche). Práce je tak velkým obohacením pro českou civilistiku.

Autor také plně využil svého zaslouženého postavení „zasvěcené osoby". Od počátku byl u zrodu občanského zákoníku a je oprávněně považován za jednoho z jeho klíčových spolutvůrců (srov. např. velmi přínosnou analýzu § 558 odst. 2 OZ, který bychom bez zohlednění geneze návrhu OZ v rámci legislativních prací patrně vůbec nevyložili).

Rozsah spisu a jeho záběr (dle mého by předložená práce mohla po vhodném rozčlenění obstát jako dvě habilitační práce, zejména pasáže o omylu či o interpretaci o takové „osamostatnění" volají) samozřejmě neumožní autorovi držet vždy vysokou vědeckou úroveň díla. Nutně se tak v zájmu komplexnosti díla objevují také informativnější pasáže či ne zcela „dotažené" části. To ovšem nesnižuje celkovou vynikající odbornou úroveň habilitačního spisu, ve kterém jsou poznatky čtenáři sdělovány velmi přístupným a přehledným způsobem. Dílo je způsobem svého podání přístupné i širší praxi.

Drobné nedostatky formálního rázu (u prázdné strany 248 netušíme, zda autor ještě dále komentoval Buscheho zajímavé stanovisko o recentním výkladovém cíli, či zda jde o tiskovou chybu; tu a tam se také objevují nedostatky v citacích – na str. 264 není jasné, kde vlastně začíná Kovaříkovo stanovisko) jsou akceptovatelné již s ohledem na značný rozsah díla.

Celkově mohu své hodnocení uzavřít konstatováním, že Filip Melzer předložil vysoce nadstandardní habilitační spis, ve kterém potvrdil schopnost samostatné vědecké práce.

Obsah je - s upřesněním podaným výše - původním a komplexním řešením zvoleného tématu a je velkým přínosem pro naši civilistiku.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (dle volby uchazeče, nepředpokládám, že bude prostor pro vyčerpání všech dotazů):

- U nahrazení podpisu mechanickými prostředky (str. 272) autor blíže nerozebírá metodologii, s jakou máme určit obvyklost nahrazení podpisu. Soud hledající, co je v praxi obvyklé, měl by v prvé řadě reflektovat skutečné usance v praxi a neměl by praxi nutit řešení, která působí uměle či příliš ambiciózně. V tomto směru se tedy zjištění soudu blíží spíše zjištěním skutkovým než právním. „Obvyklost" má imanentně dynamický rozměr: „obvyklost" při nahrazení podpisu se totiž nevytvořila v prvních sekundách účinnosti občanského zákoníku a nemá zůstat v tomto stavu petrifikovaná po věky věků bez ohledu na vývoj hospodářství, technologií či zvyklostí. Soud tedy musí při zjišťování nutně reflektovat, že zvyklosti se nutně vyvíjí v čase a že se vyskytnou případy, které bude jako hraniční třeba aprobovat, má-li se prosadit efektivní technické či jiné řešení. V tomto směru musí být postup soudu zčásti také „normativní" – namísto deskripce (a náročného zjišťování, co je zrovna v praxi obvyklé) by měl soud zahrnout do své úvahy také to, zda zvolené řešení vyhovuje potřebám praxe. Jaké je autorovo stanovisko?
- Je skutečně znění § 556 odst. 1 v přímém rozporu s teorií vůle (s. 37), nejde zde jen o racionální rezignaci na nemožnost zjištění skutečné vůle a její (vynucenou) náhradu vůlí normativní?
- Na str. 200 autor rozebírá výklad contra proferentem a dospívá k závěru, že toto výkladové pravidlo je použitelné jen subsidiárně, pokud nelze k jednoznačnému závěru dospět pomocí kritérií uvedených v § 556 OZ. Současně je výklad contra proferentem zařazen do normativního výkladu. Autor ovšem již blíže nerozebírá postavení doktríny contra proferentem v systému normativního výkladu. Možné jsou teoreticky tři varianty (autor se patrně kloní k první z nich, v rámci obhajoby by se však měl zaměřit i na další možnosti a vyvrátit je). V první z nich leží výklad contra proferentem mimo ostatní pravidla normativního výkladu, není tedy s nimi v kolizi či v konkurenci. Výklad k tíži uživatele sporného pojmu je uplatněn až poté, co všechny empirické a normativní metody výkladu selhaly. Je tedy jakousi poslední zábranou

před neplatností. Tento přístup je většinově zastáván v německé doktríně a judikatuře. Striktně viděno, by výklad contra proferentem nebyl dokonce ani výkladovým pravidlem. Cílem tak vlastně ani není ochrana smluvního partnera, penalizace uživatele sporného pojmu ani přenos interpretačního rizika k jeho tíži. Pravidlo contra proferentem spíše slouží veřejnému zájmu. Ve druhé variantě je výklad contra proferentem je aplikován přednostně před pravidly normativního výkladu. Je-li zda prostor pro možný výklad, má být bez dalšího zaplněn výkladem k tíži uživatele výrazu. S tak přímočarou dominancí pravidla contra proferentem se v kontinentální literatuře ani judikatuře nikde nesetkáme. Jakou roli zde ale hraje úprava výkladu spotřebitelských smluv preferující výklad nejpříznivější pro spotřebitele? Nominálně zde sice nejde o interpretaci contra proferentem, neboť zájem spotřebitele je při výkladu upřednostněn (v zásadě) bez ohledu na to, kdo sporný výraz formuloval a do smlouvy prosadil. Co do výsledku se obě pravidla nakonec neliší – v postavení proferenta bude totiž téměř vždy podnikatel. Rozchod obou pravidel ovšem nelze vyloučit, stejně tak jako možnost, že budou stát proti sobě (sporný výraz prosadí do smlouvy spotřebitel). Konečně nelze vyloučit ani třetí variantu, dle které bude výklad contra proferentem použit v průběhu interpretace jako součást normativního výkladu. Při podrobnějším pohledu zjistíme příčinu potíží se zařazením do systému normativních výkladových pravidel. Zjištění obsahu právního jednání podle úmyslu, podle pravidelného významu u adresáta či podle pravidelného významu v příslušné branži (§ 556, § 558 odst. 1 OZ) totiž určuje, *jak* máme výraz vyložit. Stanoví tedy spíše výkladovou metodu, způsob, jakým se máme dobrat interpretačního výsledku a co vše máme zohlednit. Naproti tomu je u pravidla contra proferentem rozhodné to, *co* je výsledkem interpretace. Jak by shora uvedené obtíže řešil autor?

- Na str. 188 se autor zabývá významem „následného jednání stran" pro interpretaci jejich jednání. Obchodní zákoník následné chování strany používal jako všeobecnou interpretační pomůcku a ukládal jej zohlednit nejenom u empirického výkladu, ale dokonce u výkladu normativního (s tím autor podle mého korektně polemizuje). Je tázka, do jaké míry se od tohoto pojetí občanský zákoník odklání. V zásadě všechny periferní okolnosti slouží podpůrně k určení skutečné a nikoliv hypotetické vůle

jednajícího (smluvní strany) a pro normativní přístupy se z podstaty věci nezdají jako vhodné. Jaké je stanovisko autora?

- Na str. 180 autor navrhuje při výkladu textu směnek „odlišný přístup" pro jejich „vlastnost cenného papíru způsobilého oběhu". Relevantní tak má hrát pouze projev obsažený ve směnce, nikoliv okolnosti mimo ni. Pokud ovšem má autonomie vůle stran padnout na oltář „oběhu" cenného papíru (který je pouhým potenciálem), jak tomu bude v případech, kdy směnka nemá být převedena a převedena skutečně nebude, přičemž strany mají zcela jasno v tom, co mají či měly (objektivně sporné) výrazy na směnce znamenat? Jak v této souvislosti autor hodnotí úpravu v § 277 ZOK, event. obdobné řešení v zákoně o dluhopisech?

Závěr

Habilitační práce JUDr. Filipa Melzera, LL.M., Ph.D., „Právní jednání podle nového občanského zákoníku" je vynikajícím vědeckým dílem, které jako celek zcela splňuje požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Občanské právo.

V Brně, dne 31. 8. 2015

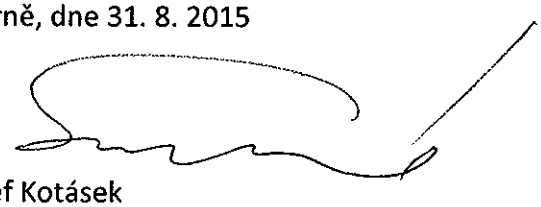

Josef Kotásek